

ÇAMELİ VE DİRMİL'DE KORUNMASI GEREKEN BAZI GEN KAYNAKLARI ÜZERİNE İNCELEMELER

Doç. Dr. C. Ünal ALPTEKİN¹⁾

Kısa Özet

Çameli ve Gölhisar Orman İşletmelerinin bazı bölgelerinde korunması gereken bir Karaçam (*Pinus nigra* Arn. ssp. *pallasiana* Lamb. Holmboe.) ile bir Titrekkavak (*Populus tremula* L.) meşçeresi ve bir de anıt nitelikte Sedir (*Cedrus libani* A. Rich.) ağacı bulunmaktadır. Karaçam meşçeresi sarp bir arazide yaşlı ve düzgün gövdeli bireylerden oluşmaktadır. Titrekkavaklar da çeşitli yaş gruplarında, düzgün fenotipli, dinamik bir yapı arzirmektedirler. Sedir ise görkemli yapısı ile hayranlık uyandırmaktadır.

1. GİRİŞ

Türkiye kuzeyden güneye, doğudan batıya, alçaktan yükseklerle birbirinden farklı ekolojik özellikler ve beraberinde yaklaşık onbin bitki türü ve bunların varyasyonları ile çok zengin denebilecek bir bioçeşitliliğe sahiptir. Bu eşsiz doğal zenginlik ise bilhassa ıslahçılar için değer biçilemez bir kaynaktır (ÜRGENÇ 1982).

Karadeniz'de Kuzey Avrupa'nın Sarıçam'ı ve Huş'u doğal olarak bulunur ve ormanlarımızı süslerken Akdeniz'de sıcak yörelerin Hurması'nı ve Halepçamı'nı yine doğal olarak görmekteyiz (BOYDAK / YAKA 1983).

Böylesi gen kaynaklarımızın, hatta gün ışığına çıkartılmayı bekleyen daha nicelerinin korunmaları ve geleceğe ulaştırılmaları gerekmektedir. Ancak günümüzde nüfus artışı, yapılaşma, endüstrileşme, yangınlar v.b. nedenlerle bu doğal kaynaklarımız baskı altında, bazıları yokolma ile

1) İ.Ü. Orman Fakültesi Silvikültür Anabilim Dalı

karşı karşıyadır. Örneğin, ülkemizde çok küçük alanlarda doğal olarak yayılış gösteren Halepçamı'nın yeni bir yayılış alanı Kuşadası ile Selçuk arasında tesbit edilmişken, bir süre sonra alana incelemeye gidildiğinde sahada dev bir otelin yükseldiği görülmüştür (ALPTEKİN 1990). Yine hatırlanacağı gibi Sedir ağacı Lübnan'da ölümsüzlüğün, güçlülük ve ululuğun sembolü olarak kabul edilir ve ülkenin bayrağına amblem olurken bugün birkaç küçük alanda yaşam savaşı vermektedir (AZİZ 1991; BARITEAU 1992).

Gen kaynaklarımızın korunması ve devamlılıklarının sağlanarak gelecek kuşaklara intikali Yerinde Koruma (In situ) ve Yabanda Koruma (Ex situ) yöntemlerinin uygulanması ile olanaklıdır. Ülkemiz doğasında yerinde koruma çalışmalarının tamamına yakını Orman Bakanlığı ve kuruluşları gerçekleştirmektedir. Örneğin Ormancılıkta Milli Parklar, Muhafaza Ormanları, Tohum meşcereleri, Tabiatı Koruma alanları, Tabiat Parkları, Gen Koruma Alanları ile Anıt Ağaçların tescilleri, tesisleriyle önemli gen kaynaklarımızın korunmasına ve yaşatılmasına çalışılmaktadır (TUNÇTANER 1993). Diğer kurumlara ait Özel Çevre Koruma Bölgeleri kuruluşu da bu amaçla hizmet eden oluşumlardandır.

Yabanda koruma çalışmaları kapsamında ise yine Ormancılık Kurumları Tohum Bahçeleri tesisi, Orijin Denemeleri ve Arboretum kuruluşlarıyla katkı sağlamaktadır.

Tarım ve diğer Kamu Kurumları'nın Klon Bank, Klon Park, yine Arboretum ve Botanik Bahçeleri tesisleri Yabanda Korumaya örnek çalışmalardır.

Orman Bakanlığı ve bağlı kuruluşlarının yürüttüğü çalışmalar sonucunda halen ülkemizde 27 adet Milli Park, 32 adet Tabiatı Koruma Alanı, 16 Gen koruma Alanı, 322 adet Tohum Meşceresi, 146 adet Tohum Bahçesi ve 12 adet Tabiat Parkı bulunmaktadır (ANONIMUS 1989). Bu kurumumuz yeni alan veya bireyler için çalışmalarına devam etmektedir. Pekçok araştırmacı da yaptıkları çalışma ve tesbitlerle gen kaynaklarımızın saptanması ve yaşatılması gayretlerine destek vermektedirler (ASAN 1987; BOYDAK / ASAN 1990; BOYDAK / ASAN 1993; BOYDAK / ASAN 1995).

Güneybatı Anadolu'da Çameli ve Gölhisar Orman İşletme Müdürlükleri'ndeki arazi çalışmaları sırasında karşılaşılan iki meşcere ile bir ağaç bu kapsamda ve bu yazıda ele alınarak tanıtılmaya çalışılmıştır.

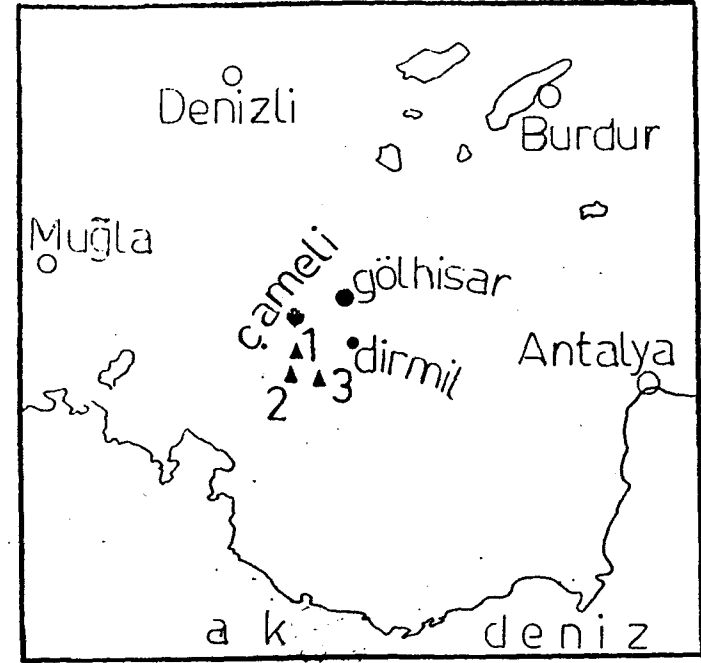
2. İNCELEME

Anadolu Karaçamı (*Pinus nigra* Arn. ssp. *pallasiana* Lamb. Holmboe.) ülkemizde Doğu Karadeniz dışında tüm orman alanlarımızda yer alan önemli orman ağaçlarımızdan biridir. Bu geniş doğal yayılış alanlarında muhteşem ormanları, varyeteleri ve ırkları bulunmaktadır (ALPTEKİN 1986).

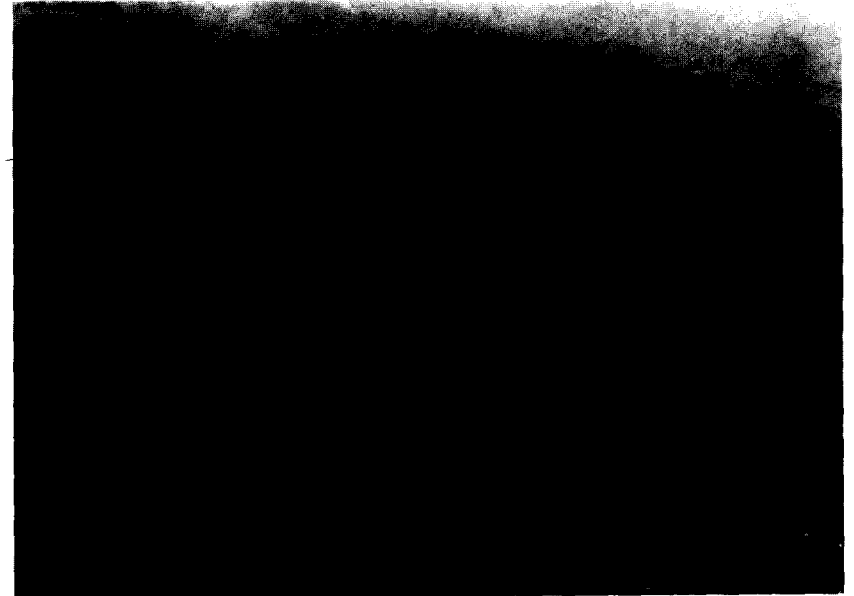
Çameli Orman İşletmesi, Değne Bölgesi, Değne Serisindeki Karaçam meşceresi uzaktan bile bakıldığında insanı etkileyen, bir anıt orman niteliği taşımaktadır.

Ağlı mevkiindeki meşcere, ortalama 1500 metre yükseltilindedir. Alan 194 numaralı bölme sınırları içerisinde yer almaktadır. Mevcut Karaçam bireyleri 300-500 yaşlar arasında olup düzgün dışgörünümleriyle dikkati çekmektedirler. Alanın bakışı kuzey ve batı olup, bir dere yatağının yamacında, taşlık ve kayalık, sarp bir arazi özelliği taşımaktadır. Büyük bir olasılıkla, bu engebeli arazi yapısı sayesinde doğal yapı fazla bozulmadan günümüze ulaşabilmiştir (Resim 1).

Yine Çameli Orman İşletmesinin Değne Bölgesi, Değne serisi 257 no'lu bölme sınırları içerisinde yer alan Titrekkavak (*Populus tremula* L.) doğal ormanı ise genellikle iğne yapraklı türlerden oluşan yöre ormanları arasında, canlı yeşil rengiyle ayrı bir güzellik katmaktadır. Kuzey bakıdaki alanın yükseltisi 1550-1650 metreler arasında olup yaklaşık 19 hektarlık bir sahayı kapsamaktadır. Bir yamaç arazide kurulu meşcerede çeşitli kapalılıklarda Karaçam ve Sedir türleri ile karışımlar da mevcuttur. Çeşitli yaştaki bireylerin etrafında devrik ve enkazlara da raslanmaktadır (Resim 2).

Şekil 1 : Güneybatı Anadolu'da çalışma alanının konumu
(1 numara Karaçam alanı, 2 numara Titrekkavak alanı, 3 numara Atasedir alanı)

Resim 1: Çameli, Değne'de günümüze ulaşabilmiş anıt Karaçam ormanı

Meşcere altında zengin bir flora yer almaktadır. Güneyin bilinen flora elemanları yanında dikkati çeken, yoğun bir Çuha Çiçeği (*Primula sinensis*) görüntüsüydü.

Resim 2 : Çameli, Değne'de Titrekavak ormanı

Bir diğer ilgi çekici ve anıt niteliğindeki obje ise Gölhisar Orman İşletmesi'nin Dirmil Bölge Şefliği orman alanları gezildiğinde tesbit edilmiştir.

Resim 3 : Atasedir'in uzaktan görünüşü

Resim 4 : Atasedir'de gövdenin alt bölümü

Maçta serisi içersinde yeralan Ballık Köyü'nden güneybatıya doğru hareket edildiğinde Ağı mevkiinde, 70 no'lu bölme sınırları içersinde Anıt nitelikleri taşıyan bir Sedir bireyi ile karşılaşmıştır. Alan Sedir + Karaçam karışık meşceresi olup, doğal gençleştirme amacıyla boşaltılmış durumdadır. Sahada 7-8 yaşlarında güzel bir gençliğin geldiği görülmektedir.

Alanın yükseltisi 1490 metre olup, kuzey bakıdadır. Anıt ağaca ait ölçülen değerler, göğüs yüksekliğindeki (1.30) çevresi 7.22 metre, boyölçer ile ölçülen boyu da 47 metredir. Doğrudan bir yaş tayini yapılmamış ancak tahminlere göre ağacın 700-800 yaşlarda olması muhtemeldir. Toprak seviyesinden itibaren yaklaşık 3-4 metre yükseklikte ağacın gövdesi üçe çatallanarak şamdan şeklinde muhteşem bir görüntü arz etmektedir.

Bu anıt sedir'e yöredeki köylülerle birlikte "Atatürk gibi güçlü, muhteşem" benzetmeleriyle "Atasedir" denmiştir (Resim 3, 4).

Resim 5 : Atasedir'in üçlü gövdesinden bir görünüm

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye bir yanda sulak ve alçak alanları, geniş düzlükleri, diğer yanda yüksek karlı dağları, derin ve sarp vadileri, kanyonları gibi birbirinden farklı pekçok alanları ve bu jeomorfolojik yapı sayesinde sahibolduğu zengin bitki örtüsüyle eşsiz bir gen havuzu konumundadır.

Öncelikle bu nadide yapıların korunması gerekmektedir. Ne yazık ki ülkemizde yerleşimler, usulsüz yararlanmalar, yangınlar ve yanlış silvikültürel uygulamalarla doğal yapı hızla değişmektedir.

Çok değerli gen kaynaklarımızın korunmasında ve geleceğe aktarılmasında uygulanacak yöntemde öncelik Yerinde Koruma Yöntemine yer verilmelidir. Zira bu şekilde doğal yapı kendi ortamında, diğer öğelerle birlikte değişmeden geleceğe aktarılabilir. Bu yöntem aynı zamanda evölüsyona da hizmet etmektedir.

Yabanda Koruma Yöntemi ise bütün olumlu sonuçları yanında genetik varyabiliteyi azaltmaktadır. Bilindiği gibi ıslahçı'nın öncelikli görevi ise varyasyonları arttırmaktır.

Çameli'nde sözügeçen Karaçam ve Titrekkavak ormanları ile Dimril'deki Ata sedir bu anlayışla ele alınarak öncelikle korunmalı, sonrasında da gelecek kuşaklara sağlıklı bir şekilde aktarılmalıdır. Aynı şekilde bu tür kaynaklarda uygulandığı gibi yapılacak bilimsel çalışmalarla, örneğin genetik-ıslah çalışmaları ile genetik yapı ortaya çıkartılmalıdır. Takiben bu veriler değerlendirilerek ıslah ve ağaçlandırma çalışmalarında kullanılmalıdır.

Ülkemizin ormancılık çalışmalarında gen kaynaklarının korunması açısından aşağıdaki bazı önerilere yer verilmiştir. Örneğin Silvikültürel uygulamalarda iyi düşünülerek doğal gençleştirme-ye ağırlık verilmesi ve geniş alanlarda traşlamadan kaçınılması gen kaynaklarının korunmasında çok büyük öneme sahiptir.

Ağaçlandırma çalışmalarında ise büyük sahalarda monokültürden kaçınılması, uygulamalarda yapraklı türlere de ağırlık verilmesi gerekmektedir. Yine makinalı arazi hazırlığı sırasında dere vejetasyonunun aynen korunması, diğer bölümlerde yerel ırkların, hatta türlerin yokolmasına meydan vermiyecek şekilde belli alanların bırakılması düşünülmelidir. Ayrıca ağaçlandırmalarda çoğu kez yinelenildiği gibi, kullanılacak tohum veya fidan materyalinin kökeninin bilinmesi gerekmektedir. Aksi halde uygulamaların pekçok olumsuzluk yanında genetik kirlenmelere de neden olacağı iyi bilinmelidir.

KAYNAKLAR

- ALPTEKİN, C.Ü., 1986: *Anadolu Karaçamı (P. nigra Arn. ssp. pallasiana Lamb. H.)'nin coğrafik varyasyonları (basılmamış doktora tezi).*
- ALPTEKİN, C.Ü., 1990: *Halepçamı (P. halepensis Mill.)'nin Türkiye ağaçlandırma çalışmalarındaki yeri ve doğal yayılışına ait bazı tesbitler. Orman Fakültesi Dergisi Seri A, Cilt 40, S. 2.*
- ANONİMUS, 1989: *The Turkish Forestry. Orman Genel Müdürlüğü, Ankara.*
- ASAN, Ü., 1987: *Türkiye ormanlarında saptanabilen anıt nitelikli ağaçların dünyadaki benzerleriyle karşılaştırılması. İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi Seri A, Sayı 2.*
- AZİZ, D., 1991: *Le Cèdre du Liban. Edilarge S.A.E. Ouest France, Rennes.*
- BARITEAU, M., 1992: *Rapport du Consultant en genetique forestiere. au Liban. INRA-Avignon.*
- BOYDAK, M., YAKA, M., 1983: *Datça Hurması (P. theophrasti Gr.) ve Datça Yarımadası'nda saptanan doğal yayılışı. Orman Fakültesi Dergisi Seri A, Cilt 33, S. 1.*
- BOYDAK, M. ve ASAN, Ü., 1990: *Monumental Forests and Trees of Cedrus libani in Turkey. Uluslararası Sedir Semp. Antalya.*
- BOYDAK, M., ASAN, Ü., 1993: *Ülkemizin Anıt Sedirleri ve Ormanları. Turing Dergisi Sayı 81-360.*
- BOYDAK, M., ASAN, Ü., 1995: *Anıt ağaç ve ormanlarımız. Turing Dergisi Sayı 83-362.*